

Вправа «Розпізнавання мови ворожнечі»

Мета

- » формувати вміння розпізнавати мову ворожнечі в засобах масової інформації та повсякденному спілкуванні;
- » виховувати свідоме й толерантне ставлення до різних категорій осіб та навчити коректно формулювати висловлювання стосовно них.

Уміння і навички з інфомедійної грамотності

- » ідентифікація проявів мови ворожнечі.

Що необхідно підготувати до уроку

- » проєктор, презентацію, роздатковий матеріал.

СКАЖІТЬ. Слова, словосполучення, речення — це цеглинки, з яких будується наше мовлення і все спілкування між людьми. Інколи ми вживаємо ті чи інші слова несвідомо, тільки тому, що так звикли, не замислюючись про їхнє емоційне та змістове навантаження. Насправді ж кожне словосполучення, кожне речення є дуже важливими, і добирати їх слід уважно, висловлюватися чітко й коректно.

ЗАПРОПОНУЙТЕ розглянути приклади некоректного вживання визначень з українських медіа.

СЛАЙД 2

Ось новина під заголовком «У Вінниці грузин у потязі пограбував людину і вистрибнув із вагона на ходу» (джерело: <http://i-vin.info/news/u-vinnytsi-gruzyn-u-potyazi-pograbuvav-lyudynu-i-vystrybnuv-iz-vagona-na-khodu-23164>).

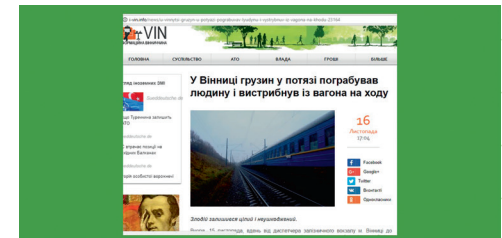

ЗАПИТАЙТЕ. Як ви вважаєте, чи коректним є цей заголовок?

ПОЯСНІТЬ. Абсолютно некоректним є протиставлення «грузин — людина», крім того в підзаголовку «зłodий залишився цілий і неушкоджений» журналісти вже оголосили підозрюваного зłodієм, причому в заголовок винесено його національність, що є фактом, який не має прямого відношення до події. Це потенційно може створити в читачів упередженість проти цієї національності, враження, немовби національність і є причиною скоєного: «пограбував, бо грузин».

Так формуються стереотипи — спрощені узагальнені уявлення про групи людей, які немовби поводяться однаково. Чи можете ви навести приклади існування в медіа негативних стереотипів про інші національності? (Найчастіше це роми (у нас їх частіше називають циганами), євреї, а в умовах війни все частіше ми бачимо таку узагальнену інформацію про росіян.)

Для приміток:

ABC СЛАЙД 3

ЗАПИТАЙТЕ. Чи коректним є цей допис?

ПОЯСНІТЬ. Люди в соцмережах поширюють інформацію про «викрадення», базуючись винятково на власних стереотипах — якщо дитина добре вдягнена, то точно не може бути рідною жінці на фото, а отже вона вкрадена. Незрозуміло, чому автор допису не телефонує зі своїми підозрами до поліції, а пише в соцмережі. Цікавим є й той факт, що ця інформація час від часу «оживлюється»: так, у березні 2018 року люди знову панічно поширювали цей допис, навіть попри те, що дата його публікації 12 вересня 2015 року.

Таке поширення негативних стереотипів відбувається не тільки щодо інших національностей, але й щодо будь-яких «інших», інакших людей, як-от безхатченків, людей з інвалідністю, переселенців та інших. Медіа часто таврують ці соціальні групи ярликами злочинців, ненормальних, неправильних людей.

ABC СЛАЙД 4

СКАЖІТЬ. Наприклад, у сюжеті «ТСН» і передруках в інтернет-виданнях у «газовому тероризмі» звинуватили людину, яку назвали переселенцем із Донбасу, хоча в сюжеті журналістка каже, що сусіди не знають, звідки переїхав в орендовану квартиру небезпечний сусід. Так само в заголовку матеріалу «Переселенці зі Сходу три місяці обкрадали квартири тернополян» стверджується, що злодіями є переселенці, яких протиставляють тернополянам, а в самій замітці сказано, що підозрюваними є «переселенець зі Сходу та рецидивіст-втікач із Запорізької області». Тож знову бачимо прояви використання негативних стереотипів.

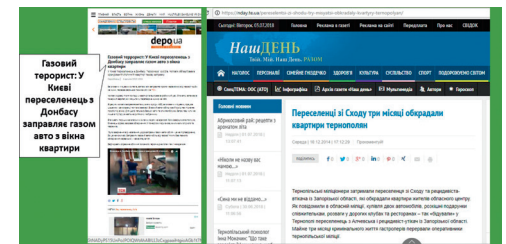
Саме такі прояви називають **мовою ворожнечі**.

ПОЯСНІТЬ.

Мова ворожнечі — це будь-яке дискримінаційне та / або некоректне висловлювання щодо окремих груп чи спільнот або щодо окремих людей як представників цих спільнот (може бути за різними ознаками: національною, релігійною, соціальною, статевою тощо).

Мову ворожнечі можуть уживати як цілеспрямовано, щоби посіяти розбрат, загострити наявний конфлікт чи призвести до нового конфлікту, так і несвідомо — через власні упередження, брак освіти.

Об'єктами мови ворожнечі можуть бути не лише представники певних рас, етносів чи релігійних груп, а й люди, які належать до різноманітних соціальних груп: люди з інвалідністю, представники ЛГБТ-спільноти, літні люди та інші. Подібні висловлювання й публікації порушують права людини (зокрема представників цих груп), а тому треба запобігати поширенню цього явища в усіх сферах медійної діяльності.

МОВА ВОРОЖНЕЧІ (Hate Speech) – це будь-яке дискримінаційне та / або некоректне висловлювання щодо окремих груп чи спільнот або щодо окремих людей як представників цих спільнот (може бути за різними ознаками: національною, релігійною, соціальною, статтю тощо).

ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ. (За Рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи No 97 (20) від 30.10.1997.)

Мова ворожнечі може бути різною за формами і впливом (сильна, середня, м'яка) і за змістом. Див. довідку за інформацією Центру «Соціальна дія»:

«Поняття мови ворожнечі тісно пов'язано з поняттями дискримінації та злочинів на ґрунті ненависті. Хоча на перший погляд може здатися, що мова ворожнечі не завдає великої шкоди, це не так, оскільки від неї, як і від злочинів на ґрунті ненависті страждають великі групи осіб. *Мова ворожнечі — це всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм, та інші форми ненависті (прим. в тому числі гомофобію), викликані нетерпимістю.* Мова ворожнечі може бути публічною чи приватною. Публічна мова ворожнечі — заяви, вислови, інтерв'ю, заклики, тощо публічних осіб (посадових та службових осіб, представників органів влади, політиків, відомих експертів). Публічною є і мова ворожнечі, вміщена у нормативних актах, передана чи надрукована за допомогою засобів масової інформації, вміщена у рекламі тощо. Приватна мова ворожнечі — використання конструктів, заснованих на некоректному та дискримінаційному ставленні до представників інших груп у приватному спілкуванні.

Мова ворожнечі буває криміналізованою та не-криміналізованою. Криміналізована мова ворожнечі містить склад злочину, відповідальність за який має бути передбачена чинним законодавством відповідної держави. Крім того, криміналізована мова ворожнечі повинна містити в собі діяння (погрозу, підбурювання, наклеп, заклик до дій певного характеру, заперечення (наприклад, Холокосту), пропаганду переваги однієї групи над іншою тощо), яке виступатиме основним елементом злочину. Українське законодавство не визначає поняття мови ворожнечі, але частково відповідальність за неї визначена в Кримінальному Кодексі України в статті 161, частині 1-й» (джерело: [http://old.noborders.org.ua/category/sferi-diyalnosti/mova-vorozhnechi/.](http://old.noborders.org.ua/category/sferi-diyalnosti/mova-vorozhnechi/))

НАГОЛОСІТЬ. Неправильне подання журналістами фактів (із використанням ярликів, із негативними емоціями та оцінками, з поділом людей на «нормальних» і «ненормальних», із дискримінаційними закликами та гаслами) може призвести до розпалювання ворожнечі й ненависті в місцевих громадах та українському суспільстві в цілому. Тож журналістові слід запобігати її поширенню.

РОЗДАТКОВИЙ МАТЕРІАЛ. Окремим напрямом у протидії мові ворожнечі є уважне ставлення до лексики, яку вживає журналіст. Існують слова, саме вживання яких уже є образливим; ці слова містять негативну оцінку, ознаки мови ворожнечі. Тож їх рекомендовано замінити на прийнятні. Зараз ми з вами попрацюємо з найпоширенішими варіантами, приклади яких я роздам у вигляді таблички.

СЛАЙД 5

ЗАПРОПОНУЙТЕ обговорити приклад із медіа — коментар щодо частого вживання зневажливого слова «бомж» (російське слово, що означає людину «без определенного места жительства»), який надав виданню «ВВС Україна» Юрій Ліфанс, волонтер організації «Друзі Спільноти Святого Егідія», що допомагає бездомним людям.

Для приміток:

Порівняльна таблиця

Урок №7: Словосполучення й речення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова

Будьте уважні, не поширюйте слова мови ворожнечі!

Неправильний варіант, з ознаками мови ворожнечі	Рекомендований варіант, без ознак мови ворожнечі
ЦІГАНИ	РОМИ
ХОСКИ	УКРАЇНЦІ
МОСКАЛІ, КАДАТІ	РОСІЯНИ
НЕГРИ	ТЕМНОШКІРІ
ЖИДИ	ЄВРЕЇ
ОСОБИ КАВКАЗЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ	ВІРМЕНИ / АЗЕРБАЙДЖАНЦІ / ГРУЗИНИ ТА ІН.
ІНВАЛДИ, ЛЮДИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ, НЕПОВНОСТІПНІ	ЛЮДИ З ІНВАЛІДНОСТЮ, ЛЮДИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (з урахуванням характеру, особливих потреб)
КАЛІКА	ЛЮДИНА, ЩО СТРИМАЛА ІНВАЛІДНІСТЬ
СЛІПІ	НЕЗРЯЧІ
НАРКОМАН	ЛЮДИНА З НАРКОТИЧНОЮ ЗАЛЕЖНОСТЮ
АЛКОГОЛІК	ЛЮДИНА З АЛКОГОЛІЧНОЮ ЗАЛЕЖНОСТЮ
ТЕРОРИСТ	ЧЛЕН ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЧЛЕН ТЕРОРИСТИЧНОГО УГРУПОВАННЯ, ЛЮДИНА, ЗАСУДЖЕНА ЗА СКОЄННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ
ЗЛОЧИНЕЦЬ	ЛЮДИНА, ЗАСУДЖЕНА ЗА СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ
БОМЖИ	БЕЗДАТЧЕНІ, БЕЗПРИТУЛЬНІ, БЕЗДОМНІ

Коментар щодо частого вживання слова «бомж» (без определенного места жительства), який надав ВВС Україна Юрій Ліфанс, волонтер організації «Друзі Спільноти Святого Егідія», яка працює із людьми на вулиці

ЛЮДИ, А НЕ БОМЖИ - наголошують волонтери

Тими ж людьми є й ті, хто опинився на вулиці, каже чоловік. Попри стереотипне уявлення про проблеми з алкоголем і асоціальну поведінку серед урбаністів без дому над головами можна зустріти таких, що мають вищу освіту (ноді не одну), або таких, що втралили житло внаслідок обману чи заради лікування близьким.

Тому краще було б називати їх бідними людьми, людьми без дому, чи просто бездомними, каже Юрій Ліфанс.

«Але це слово використовують лише для того, щоб забрати будь-яку людську гідність у бездомної людини. Те, що вона принаймні, вийшла на вулицю, що саме це не сподобалося, якщо до нас звертається "бомж" (є постійним місцем жительства). Жити з нею є соромом, а є громадянським, людиною»

— Юрій Ліфанс

СЛОВНИК

Ксенофобія — різке несприйняття, нетерпимість, презирство до чужого (іншої культури, мови тощо).

Антисемітизм — нетерпимість до євреїв як народу.

Мова ворожнечі — це будь-яке дискримінаційне та / або некоректне висловлювання щодо окремих груп чи спільнот або щодо окремих людей як представників цих спільнот (може бути за різними ознаками: національною, релігійною, соціальною, статтю тощо).

Етноцентризм — схильність сприймати світ крізь призму власної етнічної приналежності.

ЛГБТ — аббревіатура, що позначає лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів як соціальну спільноту з подібними проблемами та цілями.

Для приміток:

ДЖЕРЕЛА

1. Права людини та мас-медіа в Україні: збірник конспектів лекцій / За загальною редакцією І. Виртосу, К. Шендеровського [Електронний ресурс]. — Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. — 260 с. — Режим доступу до ресурсу: https://drive.google.com/file/d/1H_hXoBaNfOnIjo3D_nHeo_HcEqPIEbvfv/view.
2. Мова ворожнечі: які висловлювання не можна поширювати в ЗМІ? [Електронний ресурс] // Центр демократії та верховенства права. — 19.09.2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://cedem.org.ua/consultations/mova-vorozhnechi-yaki-vyslovlyuvannya-ne-mozhna-poshyryuvaty-v-zmi/>.
3. Бондаренко Тетяна. Мова ворожнечі: як українські ЗМІ нехтують журналістськими стандартами [Електронний ресурс] // Детектор медіа. — 05.07.2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://detector.media/infospace/article/128539/2017-07-05-mova-vorozhnechi-yak-ukrainski-zmi-nekhtuyut-zhurnalistskimi-standartami/>.

АВТОРКА: Олена Тараненко

Вивчай та розрізняй:
інфо-медійна грамотність

Матеріали розроблені в рамках проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який виконується IREX за підтримки посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси. Використання матеріалів дозволене лише з некомерційною метою і за умови посилання на проєкт та IREX.

Будьте уважні, не поширюйте слова мови ворожнечі!

Неправильний варіант, з ознаками мови ворожнечі	Рекомендований варіант, без ознак мови ворожнечі
ЦИГАНИ	РОМИ
ХОХЛИ	УКРАЇНЦІ
МОСКАЛІ, КАЦАПИ	РОСІЯНИ
НЕГРИ	ТЕМНОШКІРІ
ЖИДИ	ЄВРЕЇ
ОСОБИ КАВКАЗЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ	ВІРМЕНИ / АЗЕРБАЙДЖАНЦІ / ГРУЗИНИ ТА ІН.
ІНВАЛІДИ, ЛЮДИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ, НЕПОВНОСПРАВНІ	ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЛЮДИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (з уточненням, наприклад, освітніми потребами)
КАЛІКА	ЛЮДИНА, ЩО ОТРИМАЛА ІНВАЛІДНІСТЬ
СЛІПІ	НЕЗРЯЧІ
НАРКОМАН	ЛЮДИНА З НАРКОТИЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ
АЛКОГОЛІК	ЛЮДИНА З АЛКОГОЛІЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ
ТЕРОРИСТ	УЧАСНИК ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЧЛЕН ТЕРОРИСТИЧНОГО УГРУПОВАННЯ, ЛЮДИНА, ЗАСУДЖЕНА ЗА СКОЄННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ
ЗЛОЧИНЕЦЬ	ЛЮДИНА, ЗАСУДЖЕНА ЗА СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ
БОМЖІ	БЕЗХАТЧЕНКИ, БЕЗПРИТУЛЬНІ, БЕЗДОМНІ

Для приміток:

A series of horizontal dotted lines for writing notes.